

1.0 VULA VAKAVITI

VULAIKELIKELI (via veidonui kei na Maji)

Tau bi na uca, na wainigasau. Lutu na yaseyase. Keli tiko na uvi, vakabibi na uvi balavu. Tei na kumala me vakalewe. Se qai se tiko na gasau, se bera na duruka. Matua na ivi, na vutu, e so na mataqali uto.

Keli na qara ni kacau (lagio) me tavu. Era kumukumuni na dilio mera vakarau vuka. Sa tu tale na bicitoka (kawakawasā).

Daba na mana, matua na kuka, qari. Drava na waitui, uro na ika, ca totolo.

VULAIUCA (Maji-Me vakacaca)

Tunumaka tu na vanua, tau vakalevu na uca, gauna ni dobui kei na waluvu. E dau yacana tale ga na *vulaibotabota*, ni bota kina na uvi, tikau, tivoli. Wāgunu lelevu ni taucoko na vula, gauna ni vakaba kuka kei na kucokucoraki (butu manā).

2.0 WAI VAKAVITI

Ena macawa qo au na kacivaka yani kina e dua na wai ni tonsil kei na vica na wai ni tubunidra.

Ni bera oya na vakavinavinaka levu vei kemuni oni a vakatataro tiko mai ena vuku ni wai a kacivaki ena macawa sa oti ka vaka tale ga kina na vei wai tale eso oni a gadreva mai.

1. TONSIL

1. Vusoi na drau ni sāsāqilu, gunuvi.

iVakamacala ni kau

Sasaqilu *n* m kau toloilalai, kunei ena baravi kei na lomanivanua; na drauna e dravia qai tabakidua, oya me balavu e dua na yasana lekaleka e dua na yasana, na sena e vulavula matailalai qai boivinaka, na vuana e lalai qai momoto na muana, drokadroka ni se vou - damudamu ni sa dreu; tv **madamada** [Vuda], **qiqila** [Kadavu, Wainibuka, Verata, Gau, Ovalau, Vanualevuiloma], **tavolali** [Nadroga, Vatulele], **vakaruruniyavou** [Yayayasabeqa];

2. TUBUNIDRĀ -*e m mate ni salanidrā kei na uto. E mate qai taka gā ena gauna qo - e salavatakei na bula vakavalagi, da sa biuta na veikakana bulabula era a dau kania na tukada ena gauna e liu. Sa da mai siova na kania naveikakana vulagi e sa tu ena gauna qo, mv na falawa, na raisi, na kakana tawaitini kei na levu tale. Ni dua e tubu tiko nona dra, ena bibi na yagona, nunu se cowiri na uluna. E rawa tale gā ni vu na mate ni sa rui levu na lomaocaoca, kana vakaca, lailai na gauna ni vakacegu.*

1. Kari na kuli ni makosoi, vuloni, vusoi ena wai katakata, gunuvi.
2. Kari na tolo ni buaniviti kei bovo, vuloni, vusoi, gunu vakatolu ni bera na kana ena veisiga. Veisau na vulo ke sa waicala na wai me yacova ni sa oti na mate.
3. Kari na tolo ni kura, tolo ni boiboidā, bovo, makosoi qai vusoi kei na drau ni wābōsucu.

iVakamacala ni Kau :

Makosoi *n* m kau levu ni veivanua kece, wadrovu, na drauna e babalavu momoto lumisa, na sena e vakaisoso, boi vinaka ni sa dreu, kune na vuana ni sa lutu na sena; tv **makosoi**

[Labasa], **mokosoi**; **Buaniviti** *n* m kau salusalu levu toka ni lomanivanua, se dromodromo kata vavaku qai boi vinaka; tv **buadromo**;

Kura *n* m kau levu toka, vaka na itubutubu ni weleti, kunei vakalevu ena veiyasanivale kei na iteitei. Na drauna e rabailalai momoto lumisa, na sena e vulavula lalai matailima. Na vuana e moqimoqili toka, vulavula qai boica ni dreu; tv **kuraniviti**;

Boiboida *n* m kau levu toka ni lomanivanua, na drauna e babalavu momoto, na sena e vulavula, boica ena siga, boi kamikamica ena bogi; tv **batibona** [Wainibuka, Qoma], **batibone** [Naitasiri], **boborida** [Vanualevuiloma], **boiboita** [Serua, Namosi, Ba], **bonakibure** [Rakiraki], **buibuita** [Waya, Vuda, Savatu, Nadrau, Vatulele], **burebureda** [Vanualevuicake], **kauboiboida** [Yasayasabeqa], **kauda** [Bau, Verata, Ovalau], **`elekeige`i** [Vanualevuiloma];

Bovo *n* m kau lailai ni lomanivanua, yacova beka na katu lima, na sena e dromodromo kata, na drauna e vulavula e kena isala, na vuana e lalai, drokadroka ni se vou bota ni sa madu; tv **bobo** [Yasayasaira, Vanualevu], **vobo** [Kadavu, Rakiraki, Wainibuka, Lau]; L Mussaenda raiateensis

Kavika *n* m kau vuata vua ena vulaikatakata, drauna e somusomuna, se lokaloka, vuana e tubu e tolona, vuana ni dreu e malumu na lewena;

Wabosucu *n* m wa malumalumu toloilailai veiqaliqali, sala i veivanua, drauna e vaka na ibulibuli ni matanimau na sivetu, se vulavula lalai. Vu mai Merika, yaco mai rauta na 1900; tv **bosucu** [Vanualevu, Cicia], **ovacia** [Vuda, Ba, Nadroga], **ovaova** [Yasawa, Waya, Vuda, Ba], **wabikabika** [Waimaroiwai], **wabutako** [Rewa, Kadavu], **waovacia** [Nadroga], **wataka** [Kiuva];

IVOSAVOSA VAKAVITI

6.0 iVosavosa Vakaviti

Na ivosavosa cava e cavuti vei e dua e Kuli ni yago ka vodi kina na mate se tamata kaukaua e vodi na ka e caka vua me mavoa kina.

Kena isau: Kuli ni Dilo

iVakamacala:

Na dilo na mataqali kau levu sara ni baravi, vua mokimokiti, se lalai vulavula boivinaka, drau vavaku lelevu lumisa, dra vulavula, kuli vavaku kaukaua. Kau kaukaua rairainaka, dau sivi me iyayanivale, kau ni waqa &s. Vuana moqimoqili e vakayagataki ena qito ni gone, se vavi qai tuki me waiwaidilo.

O koya ni o dikevi vinaka na dilo o na raica ni vavaku na kulina qai kaukaua. Vodi na iseke o vakayagataka mo taya kina, sa na rawa ga ni dua na ka vinaka o vakayagataka mo taya kina na vuni dilo. Ni dua gona na tamata e kaukaua sara ena dredre mo vakamavotaka se o vakayacora vua e dua na kā.